

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihoitolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Uudistuksen tavoitteet — byrokratian vähentäminen, palvelujen selkeyttäminen ja asiakkaan ohjautumisen helpottaminen — ovat sinänsä kannatettavia.

Näiden tavoitteiden toteutuminen edellyttää kuitenkin riittäviä työntekijäresursseja, onnistunutta ja osaavaa palvelutarpeen arviointia ja toimivia jatkopoluita. Uudistuksessa on ristiriitaisuuksia, sillä asiakastyön vaatimukset kasvavat, mutta toimintojen taloudelliset edellytykset heikkenevät. Palvelut ohenevat ja työntekijät vähenevät, mutta avun tarve ei vähene vaan siirtyy muualle palvelujärjestelmään kiristämään tilannetta.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

-

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Ehdotus on talouden ehdoilla valmisteltu, eikä sen vaikutuksia palvelujärjestelmään tai haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten arkeen ole riittävästi tutkittu ja arvioitu.

Lakiehdotuksessa todetaan, että sosiaalihoitolain muutokset ulottuvat ihmisryhmiin, joihin on jo aiemmillä päätöksillä kohdennettu sosiaaliturvan tasoa alentavia ja terveystenonja lisääviä toimia.

Kertautuvat vaikutukset ovat kriittisimpiä haavoittuvassa asemassa olevilla, sillä nämä ihmiset ovat usein niitä, joiden tilanteet kuormittuvat nopeasti, jos oikea-aikainen apu ei ole saatavilla.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Pykälän esitystekstissä todetaan asiakasohjauksesta mm.: "Neuvonta ja ohjaus tulisi organisoida siten, että rakenteellisilla tai organisatorisilla ratkaisuilla tuettaisiin erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden mahdollisuuksia saada ohjausta ja neuvontaa matalalla kynnyksellä, monikanavaisesti ja oikea-aikaisesti". Tämän onnistuminen on uudistuksen kannalta erittäin tärkeää. Eniten tukea tarvitsevat henkilöt ovat voineet aiemmin jäädä ilman heille sopivia tai tarpeellisia palveluja, koska ohjaus ei heitä tavoita. Palvelut ovat muuttuneet yhä paikallisemmiksi, joten asiakkaiden aiempi tietämys palveluista yleisellä tai valtakunnallisella tasolla ei enää päde. Uudistu edellyttää onnistuakseen tältä osin erittäin kohdennettua tiedottamista.

Säännösmuotoilu erityistä tukea tarvitsevan sosiaalihuollon asiakkaan osalta on edelleen melko tulkinnanvarainen.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus on tavoitteiltaan kannatettava. Esiitetty uusi palvelu kokoaa vanhan lainsäädännön eri palveluja yhden kokonaisuuden alle ja näin se selkeyttää kokonaisuutta. Uuden työikäisten toimintakykyä ja osallisuutta tukevan palvelun sisällön ja toimintatapojen tulee olla riittävän työelämälähtöisiä sekä työllistymisen edellytyksiä vahvistavia. On varmistettava, että palvelut tukevat ennaltaehkäisevästi työ- ja toimintakykyä sekä mahdollistavat varhaisen puuttumisen haastaviin tilanteisiin, ennen niiden pitkittymistä.

Kuntouttavan työtoiminnan merkitys on ollut keskeinen erityisesti pitkäaikaistyöttömien toimintakyvyn, arjen rytmin ja osallisuuden tukemisessa. Kuntouttavan työtoiminnan poistaminen saattaa merkitä sitä, että pitkäaikaistyöttömien palvelut heikkenevät ja osa asiakkaista jää ilman riittävää matalan kynnyksen tukea. Jos ihmiset jäävät vaille merkityksellistä toimintaa, vaikutukset voivat olla suuria sekä kokonaisterveyden että toimintakyvyn kannalta. Säästöt jäävät pieniksi, mutta inhimilliset seuraukset ovat merkittäviä.

Kuntouttavassa työtoiminnassa on tällä hetkellä useita hyvin toimivia ja pitkäjänteisen kehittämistyön tuloksena syntyneitä rakenteita ja toimintatapoja. Näitä toimintamalleja ei saa sivuttaa, vaan niitä tulisi vahvistaa ja kehittää ja sisällyttää ne uudessa rakenteessa työkyvyn tuen palveluihin. Toimivia käytäntöjä ei saa purkaa ilman huolellista vaikutusten arviointia.

On olemassa riski, että sosiaaliseen kuntoutukseen rinnastuvassa palvelussa jää hyödyntämättä kuntouttavan työtoiminnan yhteydessä kertynyt ammattihenkilöstön erityisosaaminen työelämään kuntouttamisessa. Vaikka sosiaali- ja työllisyyspalvelujen välistä rajanvetoa on perusteltua selkeyttää, rajauksen ei tulisi olla niin tiukka, että samalla menetetään kuntouttavan työtoiminnan toimiviksi todettuja käytäntöjä ja toimintamalleja.

Palvelujen yhteensovittaminen muiden sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä työllisyyspalveluiden kanssa vaatii tarkennuksia, jotta asiakkaan palvelupolku ei pirstaloitu. Pitkäaikaistyöttömyys lisää perheissä tarvetta muille mm. aikuissosiaalityön palveluille ja näin se lisää resurssien tarvetta. Esityksen toimenpiteet sen sijaan vähentävät tarpeellisia henkilöresursseja.

Ehdotusta tulisi täsmentää siten, että varmistetaan pitkäjänteinen, konkreettinen tuki pitkäaikaistyöttömille sekä kuntouttavan työtoiminnan keskeisten elementtien säilyminen osana uutta palvelukokonaisuutta.

8 Muu lausuntopalautelu lukuun 3?

Palvelurakenteen pirstaloituminen tulee estää, jotta vastuu asiakkaan palvelutarpeista ei järjestelmässä hämärry. Moniammatillinen työote tulee säilyttää. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että palveluiden kokonaisuus tukee ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista, jotta asiakkaiden tilanteisiin voidaan vastata ennen niiden monimutkaistumista.

Nyt käsillä olevaa hallituksen esitystä edeltäneen työryhmän raportissa esitettiin erilaisia arvioita siitä, miten asiakkaat ohjautuvat uuteen palveluun, joka ei olisi velvoittavaa muilta osin kuin mitä HE:ssä on nyt esitetty. Taustatyö perustui pitkälti oletukseen, että asiakkaat itse hakeutuisivat muihin vastaaviin, tarjoilla oleviin palveluihin, joiden he katsovat soveltuvan paremmin omaan tilanteeseensa. Tämä koskisi erityisesti muita työllistymistä tukevia palveluja. Aiemmin on nähty,

että asiakkaat eivät omaehtoisesti näin toimi, tai he saattavat tyytyä omaan tilanteeseensa eivätkä näe mahdollisuuksia sen parantumiseen. Tämä nopeuttaa syrjäytymiskierrettä ja vaikeuttaa entisestään työ- ja toimintakunnon ylläpitämistä. Mikäli asiakas sitten pitkän ajan kuluttua päätyisi johonkin palveluun, hänen polkunsu eteenpäin on yhä pidempi. Aidossa asiakaslähtöisyydessä asiakas valitsee palvelun, ei toisin päin.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

Esityksessä painottuu selvästi lyhyen aikavälin talousvaikutusten tarkastelu, mikä antaa puutteellisen kuvan uudistuksen kokonaisvaikutuksista. Arviointi ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen kustannusvaikuttavuudesta on riittämätöntä, eikä oteta huomioon sitä, että oikea-aikainen tuki vähentää merkittävästi raskaampien ja kalliimpien palvelujen tarvetta.

Esityksessä ei riittävästi arvioida henkilöstöressurssien kuormittumisen taloudellisia vaikutuksia. Poistettaessa yksi palvelu, asiakasmäärät toisessa palvelussa lisääntyvät ja seurauksena työn laatu heikkenee, asiakaskontaktit vähenevät, ennaltaehkäisevä työ vaarantuu ja kustannukset kasvavat pitkällä aikavälillä. Muutoksia ei tule tehdä lyhytjänteisesti vaan toimintaa tulee arvioida ottaen huomioon jokaisen muutettavan toiminnan uusi kustannuspolku.

Kokonaisuutena taloudellinen arviointi jää liian kapeaksi ja lyhytjänteiseksi. Jotta uudistuksen todelliset vaikutukset voidaan ymmärtää, tarvitaan laajempi ja pitkäjänteisempi tarkastelu, jossa huomioidaan ennaltaehkäisy, varhaisen tuen ja moniammatillisen työn tuottamat säästöt sekä inhimilliset hyödyt.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

Pakarinen Jaana
Vates-säätiö sr -
Bergman Mari, Ray Kaija